

ՆՈՐՄԱԼ ԵՒ ՀԻՒԱՆԴ

ՏՊԱՌՈՐՈՒԹԻՒՆ, ԸՄԲՈՆՈՒՄ ԵՒ ԴԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆ

Արտաքին գրգռոնները ըմբռնելու ընդունակությունը մեր մտքի պաշարը եւ Հարստութիւնը լրացնելու համար անհրաժեշտ է: Այդ տպաւորութիւնները, շարունակ լրացնելով մեր հոգեկան աշխարհի դանձր, կ'ազդեն այնպէս, որ այն անհատը որ աւելի լայն ըմբռնում ունի եւ ընդունակ է լաւ դասաւորել այդ ըմբռնումները, աւելի մտային րարձրութեան կը հասնի, քան այն անհատը, որ կը ստանայ իր փորձառութիւնները, նոյն նեղ եւ սովորական ըրջման մէջ, ստանալով իր անասնական հաճոյքը:

Մեր հոգեկան աշխարհի համար մեր մարմնից եկած տպաւորութիւնները կը համարուին նոյնպէս իր արտաքին աշխարհից եկած տպաւորութիւններ: Հոգեկան կեանքի համար մարմինը արտաքին աշխարհ է: Մարմնից եկած տպաւորութիւնները նոյնպէս կարող են խաբէական լինել, ինչպէս խաբուսիկ են արտաքին աշխարհի տպաւորութիւնները: Ոտքը կամ ձեռքը կորցնող անհատը կը զանդատի երբեմն որ իր գոյութիւն չունեցող ոտքի կամ ձեռքի մատը կը ցաւի: Իր պատահի եւ հակառակը, երբ կ'աթուածահար հիւանդը կը պնդէ որ իր համարեայ անշարժ օրգանը գոյութիւն չունի բնաւ: Մի աղջիկ աշխատում էր գրգռել իր կըզակը որ դպար իր գլխի գոյութիւնը: Նա զգացում չունէր թէ գլուխ ունի, թէ եւ զգում էր որ աչքերը տեսնում են, ականջը լսում է եւ մտքով դիտէր որ գլուխը իր տեղն է:

Արտաքին աշխարհից (նոյնպէս մեր մարմնից) եկած տպաւորութիւնները զանազան ձևեր ունին: Իրական տպաւորութիւններ (perceptions naturelles du monde extérieur), յետապատկերներ post-images), մտապատկերներ (images de representation) եւ մտահայեցութեան պատկերներ (images de contemplation, images eidétiques).

Աշխարհի իրական տպաւորութիւնների բնութեան եւ հոգեբանական պայմանների մասին այստեղ մենք կրկար կանգ չենք կարող առնել:

Յետապատկերը սկսում է երբ անյայտանում է այն առարկան որ տուել է ծագում գլխաւորապէս տեսական տպաւորութեան: Այդ առարկան հետանալուց յետոյ գրգռող շարունակում է որոշ ժամանակ գործել, տալով տեսողութեան տըպաւորութիւններ, բայց ուրիշ օրէնքներով փոխում (կարմիրը շարունակում է ինչպէս կանաչ եւ հակառակը): Առարկայի անյայտանալուց յետոյ տպաւորութեան շարունակուելու վերայ է հիմնուած սինէման, երբ մէկ տպաւորութիւնը չկորած գալիս է մի նոր տպաւորութիւն: Յետապատկերները մեծ դեր են խաղում զգայախարութեանց զարգացման մէջ:

Եւ չէտեղ եմ որ անհատի ըմբռնումների մէջ մեծ նշանակութիւն ունի, թէ ինչ աստիճան ըմբռնող անհատը գործունեայ է (actif) տպաւորութիւնը ընդունելու ժամանակ:

Արտաքին աշխարհից տպաւորութիւնները անհատը ստանում է, մնալով չէղոք (inactif) կրաւորական (passif) վիճակի մէջ: Յետապատկերները անցնում են նոյն պայմանների մէջ: Նոյն կրաւորականութիւնը (փասիվիթէ) կը տիրէ անհատին երբ նա կը կազմէ մտահայեցողութեան պատկերները: Միայն մտապատկերն է որի ստիճեւում այդ աքթիվ վիճակն է որ սալիս է նորան ինքնուրույն կերպով նորոգել, իր քստեղծել հին տպաւորութիւնը: Այդ է որ բացակայ մարդը կը յիշուի երբ յիշողը կը ցանկանայ հիգ թափել որ անցնելու յիշուի: Բայց զանազան բնախօսական եւ հոգեբանական պայմանների տակ կարող է երբեմն առաջ գալ վիճակ, երբ անհատը կարող է, կրաւորական մնալով, մտապատկերներ առաջ բերել: Այդ ժամանակ անհատը կարող է այդ իր կրաւորական վիճակի մէջ ստացած մտապատկերները, այսինքն հին տպաւորութիւնները, իրեւ ներկայ, իրական տպաւորութիւն համարել եւ ներկայի հետ չփոխել: Անհատը կարող է այդ պայմանի մէջ եւ

րեւելայական բաներ պատմել կամ սուտի տպաւորութիւն թողնել: Այս երեւոյթը, աւելի թոյլ շափով, յաճախ կը նկատուի երեխաների մէջ, նոյնպէս վարքենի, նախնական ժողովուրդների մէջ: Քաղաքակիրթ ազգերի մէջ եւս կան տարեց անհատներ, որ ունեն նոյն տարբերկան հոգին:

Մտապատկերները կարող են չդիտութիւն առաջացնել երբ այդ պատկերները կը համեմատեն յիշողութեան հետ: Թէ՛ մէկը, թէ՛ միւսը անցեալ տպաւորութիւնների վերանորոգումն է, բայց կայ եւ զանազանութիւն: Մտապատկերը մի հին, առանձին, պարզ տպաւորութիւն է, իսկ յիշողութեան պատկերը կը ներկայանայ ինչպէս մի անցեալ, — վերանորոգում փաստ, կապուած մի շարք անցեալին, անհատի անցեալին հետ կապ ունեցող փաստերի հետ: Յիշողութիւնը միշտ անհատական բնոյթ ունի:

Մտապատկերները, ինչպէս տեսանք, կարող են ներկայի հետ չդիտուել եւ խաբարակ յիշողութեան ձեւ ստանալ: Այդ երեւոյթը ոչ զգայախաբարութեան, ոչ խաբարակի յիշողութեան հետ կապ ունի, դա մի պարզ չդիտութիւն է: Բայց յիշողութիւնը կարող է իսկական յիշողութեան խաբարակի ձեւ ստանալ: Ինչպէս այն երեւոյթը որ «*deja vu*» է՝ անտեսման: Անհատը մի բան տեսնելով, լսելով կամ ջօշափելով կարծում է որ այդ տպաւորութիւնը արդէն ստացել է առաջ, որ ներկայ տպաւորութիւնը առջնայն գոյութիւն չունեցող տպաւորութիւնը կը յիշեցնէ: Այդպիսով ներկան կը մտադրուի, կ'ուղարուի դէպի անցեալը:

Մեզ մնում է մտահայեցութեան պատկերները ուսումնասիրել: Այդ տպաւորութիւնները, այդ պատկերները իբր ընդհանուր միութիւն կ'ընդունեն, իբրեւ մի միութիւն կ'ըմբռնեն իրականութիւնը: Աւելի որոշ մանրամասնութիւնը տեսնել, լսած կամ ջօշափած առարկայից անհատը կը ջանայ ըմբռնել վերջը: Մանուկը եւ քիչ քաղաքացած խոժանը այդ ձեւով է ընդունում իրականութիւնը: Մարդուգի դպրոցը, որոշ քննութիւնների հիման վերայ, կարծում է որ այդ ձեւի ըմբռնումները մեր բոլոր տեսակ ըմբռնումների նախաստիպն են: Իմ քննութիւններս ցոյց են տալիս, որ զգայախաբարութեանց ժամանակ անհատը ըմբռնում է իրականութիւնը իբրեւ նախնական մարդ, նա գոյները որոշում է իբրեւ վայրենի մարդը:

Յետապատկերները մեծ դեր են խաղում մտահայեցումի պատկերների շրջանի մէջ: Յետապատկերները նոյնպէս հին են մարդու զարգացման պատմութեան մէջ: Այն անհատը որը ընդունակ է զգայախաբարութիւններ ունենալու, ունի որոշ հոգեկան կազմ, նա ներկայացնում է *type eidétique*. Զգայախաբարութեան ժամանակ յետապատկերները աւելի երկար են տեւում, աւելի տեւական են: Այդ տեւականութիւնը տալիս է ժամանակ որ յետապատկերը տարածուած է միտքորդ կապերով ուղեղի զգայաբանքի մասերի մէջ, կապուելով հին տպաւորութեանց հետքերի եւ մտապատկերների հետ: Այդտեղ է ստեղծուած զգայախաբարութեան կորիզը: Այսպէս, մենք տեսնում ենք, որ զգայախաբարութիւնը տարօրինակ բայց իրական տպաւորութիւն է, թէեւ արտաքին աշխարհի մէջ ոչ մի էական պատճառ կայ որ այդ տպաւորութիւնը արդարացնէ: Դա մի անհիմն բայց իրական տպաւորութիւն է: Բացի այդ, օնուրով անհատի կրաւորական իրավիճակի մէջ, անհատը կարող է խաբուել եւ իբր իրական աշխարհից եկած տպաւորութիւն ընդունել: Յետապատկերը, որ զգայախաբարութեան աղբիւրներից մէկն է, իմ փորձական մեթոտով հաստատուած է որ իրական տպաւորութիւն է նոյնպէս: *Masculin* մի զեղանիթ է, որ զգայախաբարութիւն է առաջ բերում: Այդ զեղանիթի ազդեցութեան տակ յետապատկերները աւելի երկարատեւ են լինում եւ այդ պատճառաւ, ինչպէս ասեցի, կարողանում են երկար ժամանակ տարածուել ուղեղի մէջ: Այդ օրէնքները նոյնպէս կ'ուսումնասիրուեն փորձականապէս:

Մենք ունենք նորմալ զգայախաբարութիւններ, որ գուռ Ֆիզիքական օրէնքների վրայ են հիմնուած. օրինակ, երբ փայտի մի մասը ջրի մէջ է, մենք կարծում ենք թէ փայտը կտրուած է: Աստղերը իրականապէս երկինքի այն կէտին վերայ չեն, որտեղ մենք տեսնում ենք: Դան եւ հիւանդ զգայախաբարութիւններ (perceptions sans objet), որոնց արտաքին աշխարհի մէջ ոչ մի գրեթէ պատճառ չի համապատասխանում. օրինակ, երբ Գնը երկար պառնում ենք մէկ ձեռքի վերայ, զգում ենք, որ այդ ձեռքի վրայ մըջիւններ են վազում: Մենք շատ անգամ այդ Ֆիզիքական եւ բնախօսական զգայախաբարութիւնները կարող ենք սրբագրել: Մեր քննադատութեան ոյժը գործում է եւ շատ ուրիշ հիւանդ տպաւորութիւնների մէջ: Մէկ հի-

ւանդ ասում էր. «Տպաւորութիւնս հաստատ է, բայց իրական չէ»: Այդպիսով տեսնում ենք որ perceptions sans objetն hallucination (տեսիլք) դառնալու համար պէտք է որ անհատը զուգընթացաբար դատողութեան անկանոնութիւն ունենայ, պէտք է որ ոչ միայն տպաւորութեան վիճակը, այլ դատողութեան վիճակը հիւանդ լինի: Տպաւորութիւնն ամբողջական անկանոնութիւնները perceptif են, իսկ դատողութեան խանգարումը հիմնուած է միաւորութեան, associatif կապերի խանգարման վրայ: Այդ խանգարումներու միութիւնը եւ ուսումնասիրում եմ, իբր ատանձին նիւթ անուանելով այդ գըլուխը troubles perceptivo-associatifs: Հիւանդը կարող է զգալ որ իր մէկ ոտքը աւելի երկար է քան միւսը, որ իր ձեռքը կամ միտքը անբնական դիրք ունեն, որ արթունքը կը շարունակ եւ պատին կը կպնի, նա աչքով կը տեսնի որ իր ոտքը կանոնաւոր դիրք ունի, բայց եթէ ջղային սխալմամբ մէջ քայլաշարժութիւններ կան որ զգալարանքը անկանոն վիճակի են հասցնում, աչքի կոնտրոլը չի կարող հիւանդ դատողութիւնը սրբազրել: Մէկ հիւանդ կարծում էր թէ իր կաթուածահար ոտքը չի շարժուում, որովհետեւ վշտացել է որ ինքը, հի-

ւանդը, անուշեղէն կերաւ, իսկ իր ոտքին չստաւ ջարկեց: Այստեղ տպաւորութիւնը եւ իր քայլաշարժը բաւական չէ, այստեղ կայ եւ հիւանդ միտք: Եթէ չփոթ դատողութեան համար պէտք են միաւորող մասերի խանգարումներ, տպաւորութեան խանգարման համար մեծ դեր է խաղում զրգիտնիւրի կաշկանդուած վիճակը, երբ զրգիտը չէ լուծուում: Մենք գիտենք, որ արցունքի վազելը, ճիւղձ մեղմացնում են ցաւը: Որչափ տպաւորութիւններ կը կաշկանդուին, այնչափ տպաւորութիւնները անհատի մէջ կը խեղդուին եւ զգայախաբու թիւնները վարպագմանը կը նպաստեն:

Բժշկականութեան եւ կանոնաւոր կրթութեան ջանքը պիտի լինի առաջ բերել սերունդ որը առողջ մտքի, ճիշդ զգացումների, կամքի ուժի եւ բարոյական սկզբունքի զօրեղ միութեան վերայ կը հիմնէ իր ձգտումները: Այդ օրը շատ հեռու է, բայց երբ այդ օրը մօտենայ, դերադոյն մարդու յաղթութեան օրը կը մօտենայ:

ՊՐՈՖ. Կ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ

Փարիզ, 27 Նոյեմ. 1946